

แนวคิดและทฤษฎี

ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบอ้างอิงในงานวิจัยนี้มี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเฟมินิสต์ (Feminism) และทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structuralism) ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวข้องมี 3 แนวคิด คือ แนวคิดเรื่องสัญวิทยา (Semiology) แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) และแนวคิดเรื่องการครองความเป็นใหญ่ (Hegemony) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเฟมินิสต์ (Feminism)

งานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการข่มขืนกระทำชำเราในสังคมไทยหลายชิ้น ยืนยันว่าการข่มขืนกระทำชำเราเป็นความรุนแรงที่ผู้ชายกระทำต่อผู้หญิง โดยมีรากเหง้ามาจากระบบสังคมและวัฒนธรรมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าหรือครอบงำผู้หญิง ดังนั้นเพื่อเป็นการช่วยให้เข้าใจถึงปัญหาความเป็นจริงเกี่ยวกับที่มาของความรุนแรงทางเพศ ที่ผู้ชายเป็นผู้ก่อและผลของความรุนแรงซึ่งผู้หญิงต้องตกเป็นข่าวปรากฏในสื่อมวลชน โดยไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการนำเสนอข่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาทฤษฎีเฟมินิสต์เพื่อชี้ให้เห็นว่า

1. ทฤษฎีเฟมินิสต์คืออะไร และมีแนวคิดที่สำคัญ ๆ อะไรบ้าง
2. แนวคิดของทฤษฎีนี้ สามารถนำไปใช้กับการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเราว่า สื่อมวลชนได้สร้าง ตอกย้ำ และถ่ายทอดค่านิยมทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ก่อให้เกิดช่องว่างในความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบของอำนาจที่ไม่เสมอภาคกัน และส่งผลให้โอกาสแห่งชีวิต ของบุคคลทั้งสองเพศไม่เสมอภาคกันได้อย่างไร

ทฤษฎีเฟมินิสต์คืออะไร

ทฤษฎีเฟมินิสต์คือแนวคิดในการต่อสู้และเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิที่เสมอภาคกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย โดยมีต้นตอมาจากจุดยืนที่ว่า ผู้หญิงเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี และเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชายทั่วไปในด้านสิทธิและโอกาสทางสังคม มิอิสระและเสรีภาพทางความคิด การกระทำ รวมทั้งการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง (Astre, 1988 : 11)

แนวคิดทฤษฎีเฟมินิสต์

ค่านิยมของทฤษฎีเฟมินิสต์ แตกต่างกันออกไปตามกาลเวลาและวิถีในการนิยามผู้หญิง ซึ่งวิธีการที่จะนิยามทฤษฎีเฟมินิสต์นั้นขึ้นอยู่กับวิธีการของผู้ให้คำนิยามที่เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แต่แม้จะมีความหลากหลายในค่านิยม ทฤษฎีเฟมินิสต์ส่วนใหญ่จะมีลักษณะหลัก ๆ ร่วมกันดังนี้ (Ramazanoglu, 1989 : 6 - 9)

1. ยืนยันถึงความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันระหว่างหญิง-ชาย โดยที่ฐานะซึ่งต้อยกว่าของผู้หญิงควรจะได้รับ การเปลี่ยนแปลง
2. คัดค้านความเชื่อที่ว่า การที่ผู้หญิงมีฐานะต้อยกว่าชาย เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติปกติ และเป็นที่พึงปรารถนาในสังคมมนุษย์
3. การหยิบยกประวัติศาสตร์ทั้งหมดและสังคมมนุษย์ในอนาคตขึ้นมาตั้งเป็นคำถามเพื่อหาคำอธิบาย
4. ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมโลก และความสัมพันธ์ระหว่างหญิง - ชาย เพื่อให้มนุษย์ทุกคนจะได้มีโอกาสทำตามศักยภาพของตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ได้มากขึ้นดังความต้องการ
5. ประกอบด้วยความหลากหลายของการกระทำในทางการเมือง แต่ก็ต่างมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างหญิง - ชาย โดยให้ผู้หญิงสามารถควบคุมชีวิตของตัวเองได้ ไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้ชาย และปลดปล่อยจากพันธนาการทั้งหลายในสังคมมนุษย์ตลอดจนการได้มาซึ่งความมีอำนาจในทางการเมืองและเศรษฐกิจ
6. ข้อเสนอต่าง ๆ ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมักจะได้รับ การต่อต้าน
7. เริ่มต้นจากจุดยืนเกี่ยวกับองค์ความรู้ (Knowledge) ของความสัมพันธ์ระหว่างหญิง - ชายที่ไม่เป็นกลางแต่ไม่แปลกแยกออกไปโดยองค์ความรู้ในกระแสเฟมินิสต์นั้นเป็นองค์ความรู้ที่เป็นตรรก มีเหตุผล และนำมาซึ่งการตั้งคำถามว่าองค์ความรู้นั้นหมายถึงอะไร และเหตุใดองค์ความรู้บางอย่างจึงมีเหตุผลมากกว่าองค์ความรู้อื่น

ทฤษฎีเฟมินิสต์กับการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเรา

ทฤษฎีเฟมินิสต์ส่วนใหญ่เชื่อมั่นว่าการข่มขืนกระทำชำเราต่อเพศหญิงจะยังคงมีอยู่ ครอบงำโดยโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่ผู้ชายมีอำนาจครอบงำผู้หญิงยังคงดำรงอยู่ และการแก้ไขปัญหการข่มขืนกระทำชำเราจะบรรลุผลได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเสียใหม่ ให้เป็นระบบโครงสร้างที่ผู้หญิงและผู้ชายมีอำนาจ มีสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก ระบบค่านิยม และทัศนคติที่เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิง และผู้ชายได้อย่างแท้จริง

ในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเราของสื่อมวลชน โดยอาศัยกรอบความคิดของทฤษฎีเฟมินิสต์เป็นแนวทางนั้น ผู้วิจัยจะเน้นการวิเคราะห์ และตีความจากวิธีการนำเสนอข่าว หรือภาษาที่สื่อมวลชนใช้ในการรายงานข่าวใน 2 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. การสร้างความหมาย และความเป็นจริงทางสังคม ที่มีต่อผู้ชาย (ผู้ข่มขืน) และผู้หญิง (ผู้ถูกข่มขืน) ในข่าวข่มขืนกระทำชำเรา
2. การสร้างความหมายและความเป็นจริงทางสังคม ที่มีต่อเหตุการณ์ข่มขืนกระทำชำเรา

ทั้งนี้เพื่อพิจารณาว่าสื่อมวลชนสร้างความหมาย และความเป็นจริงทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายโดยผู้ชายอยู่ในฐานะที่เป็นใหญ่หรืออยู่เหนือกว่าผู้หญิง หรือไม่อย่างไร

2. ทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structuralism)

ในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเราตามทฤษฎีโครงสร้างนิยม ผู้วิจัยจะพิจารณาว่าสื่อมวลชนได้วาง หรือกำหนดโครงสร้างของการนำเสนอข่าวในส่วนต่าง ๆ ไว้อย่างไร และเพื่อให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดบางแง่มุมของทฤษฎีโครงสร้างนิยมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของโครงสร้างนิยม

ทฤษฎีโครงสร้างนิยม มีรากฐานแนวคิดมาจากการอธิบายถึงตัว "โครงสร้าง" (Hawkes, 1986 : 17) ซึ่งจะนิยามความเป็นจริง โดยแสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยต่าง ๆ และสิ่งใดก็ตามที่เราสามารถสังเกตเห็นได้ จะมีความหมายก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสัมพันธ์กับโครงสร้างพื้นฐาน (Swingewood, 1991 : 296) นักโครงสร้างนิยมที่ล้าคัญหลายคน ซึ่งพยายามพัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นมา และมีบทบาทล้าคัญในการแสวงหาคำจำกัดความของคำว่า "โครงสร้าง" ได้แก่ เฟอ์ร์ดีนันด์ เดอ เซาซัวร์ (Ferdinand de Saussure) โคลด์ เลวี สเตราล์ (Claude Lévi-Strauss) และ ของ ปิอาเจ (Jean Piaget)

เซาซัวร์เป็นผู้วางรากฐานแนวคิดเรื่องโครงสร้างนิยม โดยสืบทอดมาจากแนวคิดดั้งเดิมที่ว่า โลกประกอบไปด้วยวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน และเมื่อนำแนวคิดนี้มาเชื่อมโยงกับทางภาษาศาสตร์แล้ว ทำให้เห็นว่าภาษา (Language) ประกอบไปด้วยหน่วย "คำ" (Word) อิสระต่าง ๆ ที่มีความหมายแตกต่างกัน (Hawkes, 1986 : 19)

เซาซัวร์ (1915) (กาญจนา แก้วเทพ, 2530 - 2531 : 3) นิยามความหมายของคำว่า "โครงสร้าง" (ซึ่งเซาซัวร์ ใช้คำว่า "ระบบ") ว่าหมายถึง การจัดองค์ประกอบย่อย ณ ตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ในส่วนรวมทั้งหมดและก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความหมายขึ้นมาซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้ดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์ มีหลัก มีโครงสร้าง และระบบที่แน่นอน

เลวี สเตราล์ (1953 : 279-280 quoted in Lloyd, 1986 : 242) กล่าวว่าแบบจำลองในศาสตร์ใดก็ตามจะเป็นโครงสร้างถ้าหากโครงสร้างนั้น เป็นการรวมตัวกันขององค์ประกอบย่อยต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และถ้าองค์ประกอบย่อยใดเปลี่ยนแปลง ก็จะมีผลกระทบต่อองค์ประกอบในส่วนอื่นทั้งหมดด้วย

ปิอาเจ (1968 quoted in Hawkes, 1986 : 19) นิยามความหมายของคำ "โครงสร้าง" ว่า ประกอบไปด้วยองค์ประกอบของความคิด 3 ประการดังนี้

1. ความคิดเรื่ององค์รวม (The Idea of Wholeness)
2. ความคิดเรื่องการเปลี่ยนรูป (The Idea of Transformation)
3. ความคิดเรื่องกฎเกณฑ์ (The Idea of Self - Regulation)

ความคิดเรื่ององค์รวม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในโครงสร้างนั้น ส่วนความคิดในเรื่องการเปลี่ยนรูปหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ภายในโครงสร้างนั้นต้องไม่อยู่คงที่หรือสามารถเปลี่ยนรูปได้ สำหรับความคิดเรื่องกฎเกณฑ์ หมายถึง โครงสร้างต้องมีกฎเกณฑ์ตายตัวที่เป็นไปตามกระบวนการของการเปลี่ยนรูปนั้น ๆ

แนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างนิยม

จากนิยามพื้นฐานของคำว่า "โครงสร้าง" ที่นำเสนอไปแล้วนั้น กาญจนากว๊าทเพ (2530 - 2531 : 4 - 5) ได้สรุปแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างนิยมไว้ดังนี้

1. ภารกิจหลักของพวกโครงสร้างนิยม คือ การพยายามค้นหาโครงสร้าง หรือหลักการที่อยู่ในข้อความหรืองานเขียนโดยไม่ใส่ใจกับเจตนาารมณ์ หรือความตั้งใจของผู้ผู้แสดง (Actor) หรือตัวผู้ส่งสารเลย

2. พวกโครงสร้างนิยมต้องการแสวงหาคำตอบของคำถามหลัก ๆ 3 ประการคือ

2.1 โครงสร้างหรือระบบนั้น มีองค์ประกอบย่อย ๆ ที่ก่อตัวขึ้นมาเป็นลุ่มรวมทั้งหมดอย่างไร เช่น ถ้าต้องการวิเคราะห์ระบบสื่อสารมวลชนของไทย ก็ต้องค้นหาว่าระบบสื่อสารมวลชนของไทยประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เจ้าของเงินทุน องค์กรฝ่ายผู้ผลิต ระบบการกระจายเผยแพร่เนื้อหาและรูปแบบของสาร ผู้รับสาร รัฐ เป็นต้น และสัมพันธ์ภาพระหว่างองค์ประกอบย่อย ๆ ทั้งหมดเป็นอย่างไร เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเจ้าของเงินทุนเป็นอย่างไร ใครต้องพึ่งพาหรือใครต้องขึ้นต่อใครบ้าง

2.2 ระบบการแปรเปลี่ยนของโครงสร้างแต่ละโครงสร้าง (Transformation Law) เช่น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ณ ที่จุดใดจุดหนึ่ง โครงสร้างอันเดิมมีการแปรเปลี่ยนไปอย่างไร จึงสามารถรักษาลักษณะสัมพันธ์ภาพแบบเดิมเอาไว้ได้ เช่น ทั้ง ๆ ที่ตัวเจ้าของเงินทุนเปลี่ยนไปเป็นรายใหม่ รัฐบาลเปลี่ยนตัวบุคคลใหม่ กลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ก็เปลี่ยนเป็นชุดใหม่ แต่เหตุใดลักษณะสัมพันธ์ภาพแบบเดิมจึงยังคงดำรงรักษาเอาไว้ได้

2.3 กระบวนการที่ระบบจะควบคุมตัวเอง เพื่อจะทำงานต่อไปได้ด้วยตัวเอง (Self - Regulation) เนื่องจากเมื่อระบบสามารถก่อตัวมาเป็นโครงสร้างที่แน่นอนและได้เริ่มต้นทำงานมาแล้วสักหนึ่งครั้ง ต่อจากนั้นภายในตัวระบบโครงสร้างนั้นเอง จะมีกลไกที่ควบคุมการทำงานไปได้ด้วยตัวเอง

อย่างไรก็ตามภายในสำนักโครงสร้างนิยมเอง ก็ยังมีการแตกแยกออกเป็นสาขาย่อย ๆ อีกหลายสาขา บางสาขาก็มีความเคร่งครัดในลักษณะดั้งเดิมของความเป็นโครงสร้างนิยมอย่างมั่นคง แต่บางสาขาก็มีการปรับปรุงจากลักษณะดั้งเดิม และบางสาขาก็นำเอาโครงสร้างนิยมไปผนวกกับแนวทางอื่น ๆ สำหรับพวกโครงสร้างนิยมแบบเคร่งครัดนั้น จะสนใจแต่การวิเคราะห์เฉพาะสัมพันธ์ภายในของสิ่งที่ต้องการจะค้นหา ซึ่งเรียกว่า "ตัวบท" (Text) เท่านั้นเช่น บทละคร ระบบสื่อสารมวลชน ภาพยนตร์ไทย เนื้อเพลง การกินอาหาร การแต่งกาย เป็นต้น พวกโครงสร้างนิยมแบบเคร่งครัดจะพิจารณา "ตัวบท" นี้ ในฐานะที่เป็นส่วนรวมทั้งหมด (Whole) โดยไม่สนใจว่าผู้พูดหรือผู้ผลิตจะมีความตั้งใจอย่างไร ผู้รับจะตีความอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นผู้คลมยัด หรือสถานที่ใดก็ตาม พวกโครงสร้างนิยมแบบเคร่งครัดจะไม่สนใจเลย ทั้งนี้เนื่องจากมีเหตุผลประกอบว่า เรื่องของโครงสร้างเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังและมองไม่เห็น นอกจากนั้นตัวผู้แสดงการกระทำ (Actor) เองก็ไม่รู้สึกตัวด้วยว่ามีโครงสร้างเช่นนั้นดำรงอยู่ เช่นคนไทยที่พูดภาษาไทยทุกคนจะไม่รู้สึกตัวเลยที่กำลังจะต้องพูดให้ถูกหลักไวยากรณ์ไทย แต่คนไทยทุกคนก็สามารถพูดได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

การวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม

เซาซัวร์ เป็นผู้ริเริ่มการวิเคราะห์ภาษาในแนวโครงสร้างนิยม โดยมีข้อเสนอดังต่อไปนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2530 - 2531 : 1 - 2)

1. ให้มีการพิจารณาหน่วย (Units) ของภาษาว่าประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย (Parts / Elements) เช่นถ้าเราถือเอาประโยคเป็น 1 หน่วย คำแต่ละคำในประโยคนั้นก็เป็นองค์ประกอบย่อย ในกรณีของการสื่อสารมวลชนก็เช่นเดียวกัน ถ้าเราถือเอาแบบฉบับของนางเอกหนังไทยเป็น 1 หน่วย องค์ประกอบย่อยก็อาจจะได้แก่คุณงามความดี "ชน แก่น ขี้จน ยากจน แต่สวย" เป็นต้น

สำหรับการพิจารณาสัมพันธภาพภายใน (Internal Relationship) ของแต่ละหน่วยนั้น จะประกอบด้วย 2 ส่วน คือความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อย ๆ ด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยกับหน่วยที่ถือว่าเป็นส่วนทั้งหมด (Whole)

2. ลำดับที่ของ Parts นั้นมีความสำคัญมากในการเปลี่ยนความหมายของ Whole ทั้งหมด รวมทั้งการเปลี่ยนความหมายของตัว Parts นั้นเอง ซึ่งเซาซัวร์เรียกหลักการนี้ว่า Spatial Arrangement of Elements เช่น การใช้คำว่า "อยู่" ในลำดับที่ต่างกันของภาษาไทยดังนี้

<u>ประโยค</u>	<u>ความหมาย</u>
- วันนี้ถ้าป้ายัง <u>อยู่</u> ปู่ก็คงจะไม่เหงา	- มิชีวิต
- ผู้ชายคนนั้น <u>สิ้น</u> เป็นพ่อปลาไหล จับเท่าไรก็ไม่ <u>อยู่</u>	- ติด

ภาษาของแต่ละชาติ แต่ละสังคม จะต้องมีการกำหนดโครงสร้างลำดับที่ของ Parts ต่าง ๆ เอาไว้อย่างแน่นอนตายตัว หากมีการเปลี่ยนแปลงลำดับที่ ความหมายจะต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3. วิธีการนำเอา Parts แต่ละส่วนไปวางไว้ ณ ที่ใด และก่อให้เกิดความหมายอย่างไรนั้น เซาซัวร์ เรียกว่า รหัส (Code) ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ตอนใส่รหัส (Encoding) และตอนถอดรหัส (Decoding) ดังเช่นคำว่า "อยู่" ดังข้างต้นนี้ จะต้องมียุทธวิธีกำกับเอาไว้อย่างแน่นอน สำหรับในด้านสื่อมวลชนนั้น เราจะเห็นการใส่รหัสกำกับ "ความเป็นพระเอก นางเอก ผู้ร้าย" ของภาพยนตร์ไทย เอาไว้อย่างชัดเจน และในการถอดรหัส ถ้าเราไม่ทราบระบบความหมายของรหัสนั้น เราก็จะอ่านความหมายของหน่วยรวมนั้นไม่ออก

4. ให้ความสนใจกับเรื่องความหมาย (Meaning) และได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความหมายให้แตกแขนงออกไปอีกเป็นความหมายโดยอรรถ (Denotation) และความหมายทางสังคม (Connotation) ในการปฏิบัติงานด้านสื่อมวลชนนั้น นักปฏิบัติการรู้จักการใช้ความหมาย และการวางลำดับที่ขององค์ประกอบย่อยเหล่านี้ดี เช่น ในหน่วยงานหนังสือพิมพ์ไทย ๆ องค์ประกอบย่อยที่ขาดไม่ได้คือ เวลาตอนกลางวันเสียงหมา หอนและใบไม้ไหวซึ่งการวางลำดับที่จะลบล้างกันไม่ได้ หนังสือเรื่องหนึ่ง ๆ จะไม่มีความหมายเลย หากปล่อยตัวผู้ออกมาก่อนและหลอกหลอนหรือหักคอคคนจนตาย แล้วจึงค่อยมีเสียงหมาหอนติดตามมา

5. ให้ความสนใจกับเรื่อง "สัญญะ" (Sign) ไม่ใช่เรื่องภาษา (Verbal) โดยเซาซัวร์ได้แยกความแตกต่างระหว่างสิ่ง 2 สิ่งคือ "ตัวสื่อ" (Signifier) ซึ่งได้แก่ เครื่องหมายที่เราสร้างขึ้นมา เช่น ตัวอักษรที่เราเขียนคำว่า "ม้า" และ "ตัวความหมาย" (Signified) อันอาจจะหมายถึง ตัวม้าจริง ๆ หรือความคิดที่มีต่อม้า กระบวนการเกี่ยวโยงระหว่างตัวหมายและตัวหมายถึงนี้ เรียกว่า "การสร้างความหมาย" (Signification)

6. ภาษา สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ

6.1 Langue ซึ่งจะพิจารณาภาษาในลักษณะของส่วนรวม คือ ถือว่าภาษานั้นเป็นสถาบันหนึ่ง และเป็นผลผลิตของสังคม เช่น พยัญชนะทั้ง 44 ตัว ของภาษาไทยนั้นเป็นของสังคมส่วนรวม เป็นผลผลิตของวิวัฒนาการของสังคมไทย นั่นก็คือ เป็นการมองภาษาในลักษณะที่เป็นโครงสร้างหรือไวยากรณ์ ซึ่งจะให้ความหมายโดยอรรถ

ตามที่สังคมได้ตกลงกันไว้

6.2 Parole ซึ่งเป็นลักษณะส่วนตัวของแต่ละบุคคลที่นำเอา Langue มาใช้ในแต่ละครั้ง ตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยจะก่อให้เกิดความหมายทางสังคมที่แตกต่างกันไป

ผลผลิตของสื่อมวลชนทุกอย่างจะปรากฏทั้งในมิติของ Langue และ Parole ไปพร้อม ๆ กันอยู่เสมอ โดยตัวบท (Text) หรืองานซึ่งเป็นผลผลิตของสื่อมวลชนเปรียบเสมือน Langue ที่มีกฎเกณฑ์ และระเบียบแบบแผน (Convention) ที่เป็นระบบซึ่งจะทำให้เกิด Parole ขึ้น (Berger, 1991 : 11) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ Langue เป็นตัวกำหนด Parole ดังนั้นการวิเคราะห์แบบโครงสร้าง จะไม่แค่เฉพาะ Parole เท่านั้น แต่จะพยายามหาลักษณะที่เป็น Langue ของภาษานั้นด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2530 - 2531 : 6 - 7)

ถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้ว การวิเคราะห์แบบโครงสร้างนิยม เป็นวิธีการที่จะพยายามค้นหาโครงสร้างที่อยู่ภายในตัวบท และความสัมพันธ์ภายในระหว่างองค์ประกอบย่อย ๆ ซึ่งต้องการเปิดเผยหรือแสดงลักษณะบางอย่างไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ หรือความหมายที่แฝงเร้น (Latent Meaning) อยู่ภายใน "ตัวบท" (Text) ให้ปรากฏออกมา โดยมีได้สนใจที่จะพิจารณาถึงสัมพันธ์ภาพระหว่าง ตัวบท ผู้สร้าง สังคม หรือผู้รับสารเลย (แมคเคเวล, 2531 : 174)

สำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเรา โดยอิงกรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างนิยมในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยพิจารณาถึงโครงสร้างทั้งในส่วนของรูปแบบ และเนื้อหาที่สื่อมวลชนนำมาใช้ในการรายงานข่าวว่า ประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อยใดบ้าง และองค์ประกอบย่อย ๆ นั้น มีสัมพันธ์ภาพกันอย่างไร และโครงสร้างนั้นมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร ตลอดจนก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความหมายขึ้นมาอย่างไร รวมทั้งพิจารณาถึงการใช้ภาษาของการรายงานข่าวทั้งในส่วนที่เป็น Langue ซึ่งเป็นโครงสร้างของการรายงานข่าว และในส่วนของ Parole ว่าผู้ผลิตข่าวได้นำเสนอสารที่แสดงให้เห็นถึงแนวความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่มีต่อผู้ชาย (ผู้ข่มขืน) ผู้หญิง (ผู้ถูกข่มขืน) และเหตุการณ์ข่มขืนกระทำชำเราที่เกิดขึ้นอย่างไร รวมทั้งมีการตอกย้ำ หรือถ่ายทอดคติทางเพศในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ไว้ด้วยหรือไม่ อย่างไร

3. สัญวิทยา (Semiology)

สัญวิทยาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยสัญญาณ (Sign) ซึ่งต้องการศึกษากระบวนการสร้างความหมาย (Signification) ที่อยู่ในตัวบท เช่น ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ โดยพิจารณาว่าสัญญาณต่าง ๆ ในตัวบทนั้นคืออะไรและทำหน้าที่อย่างไร (Berger, 1991 : 3)

เช่นเดียวกับแนวคิดโครงสร้างนิยม เฟอร์ดินานด์ เดอ เซาซัวร์ เป็นผู้ริเริ่มการวิเคราะห์ในแนวสัญวิทยาแบบใหม่ โดยแบ่งสัญญาณออกเป็น 2 ส่วนคือ ตัวลือ (Signifier) หรือเสียง - ภาพ (Sound - Image) และตัวความหมาย (Signified) หรือแนวคิด (Concept) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างตัวลือกับตัวความหมายในกระบวนการสร้างความหมายนั้น เป็นไปอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ หรือไม่มีเหตุผล (Arbitrary) (Berger, 1991 : 4) และการจะเข้าใจความหมายจากสัญญาณต่าง ๆ ได้นั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้รหัส (Code) หรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่มีโครงสร้างตายตัว ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถตีความสัญญาณต่าง ๆ ได้ (Berger, 1991 : 8)

นอกจากนี้ เซาซัวร์ยังได้แบ่งการศึกษาตัวบทออกเป็น 2 ลักษณะคือ ในแนวราบ (Synchronic) อันหมายถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ (Elements) ต่าง ๆ ที่อยู่ในตัวบทนั้น (Paradigmatic Structure) และในแนวตั้ง (Diachronic) หรือการศึกษำพัฒนาการของการบรรยาย (Narrative) ตัวบทนั้นในมิติทางประวัติศาสตร์ หรือศึกษาชุดเหตุการณ์ (The Syntagmatic Structure) ของการบรรยายตัวบทนั้น (Berger, 1991 : 13)

อย่างไรก็ตาม สำหรับกระบวนการสร้างความหมายตามที่คณะของเซาซัวร์นั้น เป็นเพียงความสัมพันธ์ของสัญญาณ หรือระบบสัญญาณที่มีต่อระบบอ้างอิงทางลภาววิสัย (Referential Reality) เท่านั้น ดังนั้น โรลอง บาร์ธส์ (Roland Barthes) นักโครงสร้างนิยมชาวฝรั่งเศส จึงได้ขยายแนวคิดโดยให้สัญญาณครอบคลุมไปถึงกระบวนการสร้างความหมายภายในวัฒนธรรม (O'Sullivan et al., 1983 : 215 - 217)

บาร์ธส์ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสร้างความหมายมี 2 ขั้นตอน คือ

1. ความหมายโดยอรรถ (Denotation) ซึ่งเป็นขั้นตอนเดียวกับการสร้างความหมายในทัศนะของเซาซัวร์ อันหมายถึง ความสัมพันธ์แบบลภาววิสัย ระหว่างสัญญาณกับตัวอ้างอิง (Referent) เช่น คำว่า "ม้า" และ "อาซา" ต่างก็ถูกให้

ความหมายว่าเป็นสัตว์ประเภทเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงนั้นไม่มีกระบวนการสร้างความหมายใดที่เป็นลภาวะวิสัย ยกเว้นภาษาทางคณิตศาสตร์ เช่น $4 + 8$ มีค่าเท่ากับ 12 เสมอ

2. ความหมายทางลึงคม (Connotation) และความหมายแบบมายาคติ (Myth)

ความหมายทางลึงคม จะถูกกำหนดโดยรูปแบบของตัวสื่อ โดยตัวสื่อ่นั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่ตัวความหมายยังคงเดิม เช่น การเลือกใช้คำ ระหว่างคำว่า ม้า และ อาซา หรือภาพถ่าย 2 ภาพของเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง โดยภาพแรกคมชัด ส่วนอีกภาพเป็นภาพที่ถ่ายให้ดูนุ่มนวล ซึ่งจะสื่อความหมายแตกต่างกัน นั่นก็คือ ความหมายทางลึงคมเกิดขึ้นจากการเลือกแบบวิธี (Style) และน้ำเสียง (Tone) ของตัวสื่อ และเกี่ยวข้องกับตัวสื่อ นั้น ๆ ว่าสื่อความหมายอย่างไร

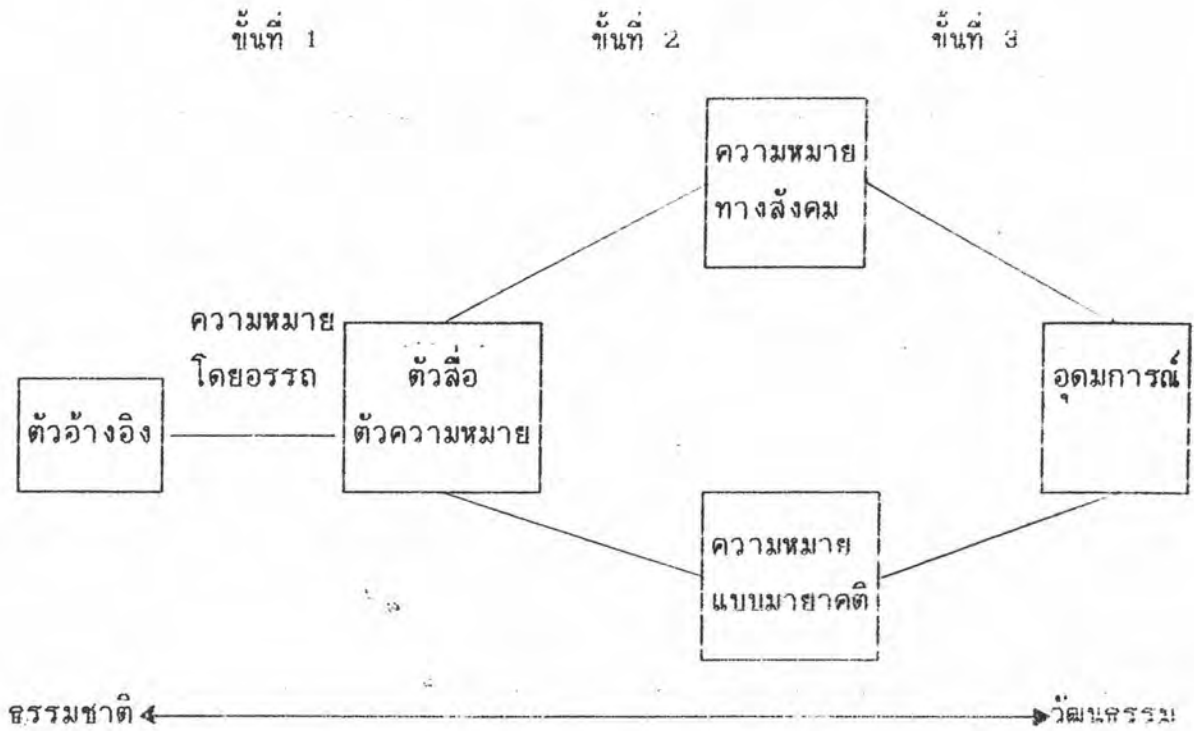
ความหมายแบบมายาคติ หมายถึง ความเชื่อ หรือ แนวคิดที่เป็นนามธรรมซึ่งได้รับการยอมรับ และสืบทอดมาทางวัฒนธรรมของแต่ละลึงคม เช่น มายาคติของ "ชนบท" เป็นแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ลงบ กล้วยงาม และเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการพักผ่อน

กล่าวโดยสรุปคือความหมายแบบมายาคติ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวความหมายซึ่งเป็นนามธรรม ส่วนความหมายทางลึงคม เกี่ยวข้องกับตัวสื่อ ซึ่งทำหน้าที่สร้างความหมายให้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม อย่างไรก็ตามความแตกต่างระหว่างความหมายทางลึงคม และความหมายแบบมายาคติขึ้นอยู่กับขอบเขตของผู้ใช้ โดยความหมายทางลึงคมเป็นความหมายที่เข้าใจกันในเฉพาะกลุ่ม (Sub - Groups) ส่วนความหมายแบบมายาคติเป็นความหมายซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป (Universalized) (Heck, 1980 : 125)

จากกระบวนการสร้างความหมายตามทัศนะของบาร์ธส์ทั้ง 2 ขั้นตอนดังข้างต้นนี้ ฟิสค์ และฮาร์ทเลย์ (Fiske and Hartley, 1978 quoted in O'Sullivan et al., 1983 : 217) เห็นว่าความหมายทางลึงคมและความหมายแบบมายาคติ จะเป็นลึงคณ์ที่อาจชี้ให้เห็นอุดมการณ์ (Ideology) ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ดังนั้นทั้งสองจึงเสนอกระบวนการสร้างความหมายในขั้นตอนที่ 3 ขึ้นมาโดยเรียกว่า "ความหมายในระดับอุดมการณ์ โดยอุดมการณ์ คือ ระบบความเชื่อเฉพาะของแต่ละกลุ่มหรือชนชั้น หรือเป็นระบบความเชื่อจอมปลอมซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริง (Williams, 1977 : 55)

กระบวนการสร้างความหมายทั้ง 3 ขั้นตอนดังข้างต้นนี้ สามารถสรุปเป็นแบบจำลองได้ตามแผนภาพที่ 2.1 ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.1 : แลดูขั้นตอนของกระบวนการสร้างความหมาย

ที่มา : โอ ซุลลิแวน และคณะ (O'Sullivan et al., 1983 : 217)

การนำแนวคิดสัญวิทยา มาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเรา จะช่วยทำให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงกระบวนการที่ผู้ส่งสารหรือผู้ผลิตข่าวในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนได้สร้างและถ่ายทอดความหมายในเรื่องเกี่ยวกับผู้ชาย (ผู้ข่มขืน) ผู้หญิง (ผู้ถูกข่มขืน) และความเชื่อเกี่ยวกับเหตุการณ์ข่มขืนกระทำชำเราที่เกิดขึ้นอย่างไร รวมทั้งมีการถ่ายทอดอุดมการณ์ที่ชายเป็นใหญ่ไว้ด้วย หรือไม่อย่างไร

4. การสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality)

แนวคิดของการสร้างความเป็นจริงทางสังคมเชื่อว่า มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความเป็นจริงของโลกภายนอกได้โดยตรง แต่ต้องกระทำผ่าน "ตัวกลาง" คือประสาทสัมผัสและกระบวนการรับรู้ทางจิตของมนุษย์ ซึ่งถูกหล่อหลอมโดยกระบวนการทางสังคมมาก่อนแล้ว ดังนั้นสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นความจริงทางสังคม จึงล้วนแต่เป็นโลกที่ถูกสร้าง และถูกตีความมาแล้วในระดับหนึ่งทั้งสิ้น (เกอร์เกอร์ และ ลูคแมน, 2530 : 135)

สำหรับการรับรู้ความเป็นจริง โดยผ่านสื่อมวลชนนั้น สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เราเกิดประสบการณ์ทางอารมณ์กับสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง (ขวัญเรือน กิตติวัฒน์, 2530 : 48) โดยที่สื่อมวลชนไม่ได้ทำให้เรามีคลังความรู้เกี่ยวกับโลกทางสังคมเพิ่มขึ้น แต่สื่อมวลชนคือตัวที่สร้างให้เราได้รับรู้โลกแห่งความเป็นจริงนั้น (Bilton et al., 1987 : 428) และสิ่งซึ่งสะท้อนผ่านสื่อมวลชนนั้น เป็นเพียงตัวแทนของโลกแห่งความเป็นจริงเท่านั้น (ขวัญเรือน กิตติวัฒน์, 2530 : 48)

อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนเป็นองค์การที่กำหนดลัทธิ โดยไม่ได้เป็นเพียงตัวกลางในการส่งผ่านหรือถ่ายทอดความเป็นจริงจากแหล่งข้อมูลไปยังผู้รับสารโดยตรงเท่านั้น แต่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนิยาม และให้ลัทธิกับความเป็นจริงต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งกระบวนการนี้เกี่ยวกับการเลือกความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งมานำเสนอ โดยสร้างให้ดูเหมือนเป็นความหมายเดียวที่เป็นไปได้ (ลาวยทิพย์ สุกดิพันธ์, 2531 : 104) ดังนั้นการตอบสนองของคนเราในแง่การเลือกรับรู้ ตีความ และจดจำ จึงเป็นพฤติกรรมที่ตอบโต้กับโลกแห่งความหมาย (โลกในเชิงอัตวิสัย) มิใช่โลกแห่งความเป็นจริง (โลกในเชิงลภาวะวิสัย) (ขวัญเรือน กิตติวัฒน์, 2530 : 48)

จากแนวคิดการสร้างความเป็นจริงทางสังคมดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อต้องการศึกษาว่าสื่อมวลชนสร้างภาพความเป็นจริงในข่าวข่มขืนกระทำชำเราอย่างไร และภาพนั้นได้ถูกสร้างควาหมายปรากฏผ่านสื่อให้เราได้รับรู้อย่างไร

5. การครองความเป็นใหญ่ (Hegemony)

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) (1977 : 110) อธิบายแนวคิดของการครองความเป็นใหญ่ไว้ว่า เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบของความล้มพันธ์ระหว่างความเหนือกว่า และความด้อยกว่า ซึ่งไม่ใช่แต่เพียงในระดับของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการเมืองหรือกิจกรรมทางสังคมที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงเนื้อหาของความล้มพันธ์ และสรรพสิ่งที่มิชีวิตทั้งหมด และการครองความเป็นใหญ่นั้นไม่เพียงแต่จะอยู่ในระดับของอุดมการณ์ หรือรูปแบบของการบังคับที่ต้องการจะครอบงำเท่านั้น แต่เป็นการปฏิบัติและการความคาดหวังที่จะครอบงำทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมด

แนวคิดเรื่องการครองความเป็นใหญ่สามารถนำไปใช้ในการศึกษารูปแบบ และสถาบัน ซึ่งมักจะได้รับการยอมรับว่าเป็นกลาง ไม่มีอคติ และเป็นตัวแทนของทุกเพศทุกเชื้อชาติ และทุกชนชั้นเช่น รัฐ กฎหมาย ระบบการศึกษา และสื่อมวลชน (O'Sullivan et al., 1988 : 103) สำหรับสื่อมวลชนนั้น รายการประเภทขอมูลข่าวสารซึ่งอ้างถึงหลักการแห่งการเสนอข้อเท็จจริงอย่างเป็นกลาง ปราศจากอคติ ไม่มี การต่อเติมเสริมแต่ง นั้นเป็นการอ้างที่กลบเกลื่อนการทำงานของสื่อมวลชนในฐานะกลไกโฆษณาชวนเชื่อแบบแฝงเร้น ซึ่งได้ถ่ายทอดข่าวสารอย่างมีอคติ และแฝงเร้นไว้ด้วยอุดมการณ์หลักของสังคม โดยที่ผู้สื่อข่าวและผู้รายงานข่าวเองก็ได้ตระหนักว่าตนกำลังทำหน้าที่ในการปลุกฝัง และสืบทอดอุดมการณ์นั้นอยู่ ซึ่งข่าวที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนนั้นเป็นการตีความเหตุการณ์ที่ผ่านการเลือกสรรอย่างมากมาแล้ว และจะช่วยในการสร้างกรอบอ้างอิง และประเด็นวาระที่ประชาชนจะถูกชักนำอย่างไม่รู้ตัวให้ "คิด" อยู่ในกรอบนั้นด้วย (ลายทิพย์ ลุดดีพันธ์, 2531 : 115 - 116) โดยสื่อมวลชนไม่เพียงแต่เป็นตัวถ่ายทอดอุดมการณ์ที่ครอบงำประชาชนด้วยทัศนคติบางอย่างเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดการครองความเป็นใหญ่ ซึ่งมีอิทธิพลทั้งในระดับที่ลึก และกว้างกว่ามาก โดยเป็นตัวสร้างกรอบความคิดที่มีกับตนเอง และมีต่อโลกให้กับประชาชน (Berger, 1991 : 50)

จากแนวคิดเรื่องการครองความเป็นใหญ่นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาว่าในการรายงานข่าวข่าวมขินกระทำทำเรา สื่อมวลชนได้แต่งเสริมเติมแต่ง หรือถ่ายทอดอคติ อุดมการณ์ และการครองความเป็นใหญ่ ในเรื่องใดไว้หรือไม่อย่างไร